

4

Dostojevski
en de Joden

6

Een rabbijnse
bruggenbouwer

10

Yad Elie in
coronatijd

jaargang 65
nummer 1
januari 2021

Israëlmagazine

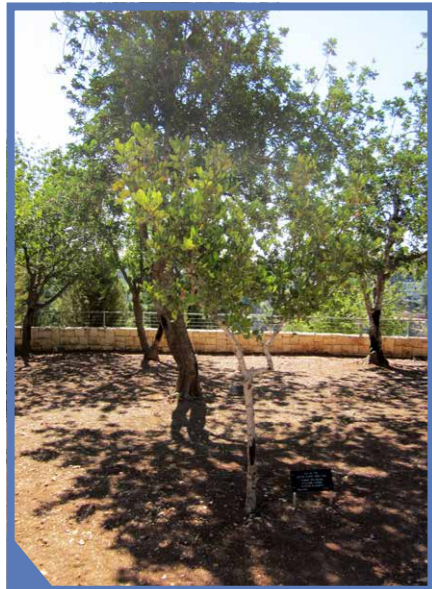
verbonden

אוסקר ואמילי שינדלר
OSKAR & EMILIE SCHINDLER
GERMANY נרמניה

קורי טן בום
אביה קספר ואחותה אליזבת
CORRIE TEN BOOM
& FATHER CASPER
& SISTER ELISABETH
HOLLAND הולנד

Op de ambassade	3
Dostojevski en de Joden	4
Rabbijn als bruggenbouwer: Adin Steinsaltz	6
Abraham-akkoorden	7
Israëls lijden en Israëls Bevrijder	8
De farao overleefd...	10
ISRAËL - Reis door het Heilige Land	11
De Openbaring van Johannes en Israël	12

Bij de foto op de voorpagina:

De Tuin van de Rechtvaardigen
Naast de aandacht die eind vorig jaar werd geschonken aan de nalatigheid van de kerken ten tijde van de Holocaust, moet ook gewezen worden op de eretitel 'Rechtvaardige onder de volken', afkomstig uit de Talmud. Deze eretitel wordt door Israël gegeven aan iedere niet-Jood die tijdens de vervolging iemand heeft helpen onderduiken of op een andere wijze het leven heeft gered. In de Tuin der Rechtvaardigen in Yad Vashem te Jeruzalem is voor velen van hen een boom geplant en worden ze bij name genoemd.

kerk en Israël

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. Aan *Verbonden* ligt de visie ten grondslag dat kerk en Israël diep en voorgoed verbonden zijn. Het blad biedt bezinning op kerk, Israël en jodendom en de ontmoeting hiertussen. Het deputaatschap is een van de partners in het Centrum voor Israëlstudies (CIS). Een door het CIS uitgezonden Israëlconsulent geeft in Jeruzalem gestalte aan deze ontmoeting en doet hiervan in *Verbonden* geregeld verslag.

Op de ambassade

Op 8 en 15 november van het afgelopen jaar werden door mensen uit verschillende kerken twee schuldbelijdenissen uitgesproken. De eerste verklaring kwam uit de Protestantse Kerk. De laatste was afkomstig uit de zogenaamde 'kleine gereformeerde kerken'. Hoe bereikten deze woorden het Joodse volk?

Ondertekenaars en sympathisanten werden uitgenodigd door de ambassadeur van Israël. In verband met corona ontving Zijne Excellentie Naor Gilon hen in twee groepen op de ambassade in Den Haag. De verklaring werd de heer Gilon aangeboden en voorgelezen. Een uniek moment!

Opperrabbijn

Er klonken indringende woorden. Het gewicht van de verklaring en de samenvatting werd ervaren door alle aanwezigen. Het was een historisch moment. Nooit eerder klonk er zo'n duidelijke belijdenis van schuld over de nalatigheid van de Nederlandse kerken ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. Ook opperrabbijn Binyomin Jacobs was aanwezig namens de Joodse gemeenschap in ons land. Hij was dankbaar voor de schuldbelijdenis, al valt er volgens hem voor de huidige generatie niets te vergeven: "Maar het gaat erom dat u in een spiegel kijkt en het systeem aanpakt waarin door de eeuwen heen het Joodse volk werd neergezet. Het antisemitisme is de vrucht van een manier van zaaien. We moeten dus de aarde zuiver maken en dat kan alleen wanneer we onze verschillen opzij zetten en kijken naar wat ons bindt: het geloof in de Eeuwige

en de inzet voor de normen en waarden van de Bijbel".

Antizionisme

Zowel de opperrabbijn als de ambassadeur was dankbaar voor de verklaring vanwege de opkomst van het 'nieuwe antisemitisme': antizionisme. Ambassadeur Gilon zei daarover het volgende: "Antisemitisme is overal verboden en strafbaar, daarom verhuult het zich in antizionisme. Dan wil men het volk Israël een legitieme plaats ontzeggen. De Nederlandse kerken vervullen in hun schuldbelijdenis een voorbeeldfunctie, ook in Europa, door te laten zien hoe diep de wortels van de haat tegen Joden zitten." Daar zit in elk geval de 'winst' van deze verklaring. De kerken hebben het vaste voornemen uitgesproken om samen op te trekken tegen elke vorm van Jodenhaat. Daarbij realiseren we ons dat antisemitisme zich veelal ook richt tegen de staat Israël, die gezien wordt als Joods collectief. Vermoed als 'politieke kritiek' wordt de Joden een eigen staat ontzegd.

Vragen

De reacties op de verklaring(en) liepen nogal uiteen. Er was veel instemming, dankbaarheid en waardering. Kritiek was er ook. Van verschillende kanten werden

scherpe vragen gesteld over de schuldbelijdenis. Waarom konden de Nederlandse kerken niet met één mond spreken? Was het niet mogelijk om de verklaring eerst via de 'kerkelijke weg' aan de orde te stellen? Wanneer gaan we dan schuld belijden over bijvoorbeeld het slavernijverleden en de omgang met LHBT'ers? Kun je eigenlijk wel schuld belijden voor iets wat vorige generaties wel of niet hebben gedaan? Doe je oud-verzetstrijders en anderen die hun leven hebben opgeofferd om Joden te helpen niet te kort? Deze (en andere) vragen zijn beantwoord (<https://www.kerkenisrael.nl/voorgoed-verbonden/schuld.php#vragen>) of zullen nog een antwoord moeten krijgen. Maar zij nemen niet weg dat op het 'Joodse grondgebied' van de ambassade historische woorden hebben geklonken. De kerken hebben getoond onlosmakelijk verbonden te zijn met Gods volk Israël. <

We moeten in onze westerse samenleving,
als het gaat over goed en kwaad,
weer gaan denken in termen van 'verbond',
met God en met elkaar.
Niet het 'ik' moet op de eerste plaats staan,
maar het 'wij'.

(de Britse opperrabbijn Jonathan Sacks,
overleden op 7 oktober 2020, in zijn boek *Macht*)

colofon

Commissie van redactie: ds. A. Brons, drs. L. van Dalen, dr. C.M. van Driel, drs. A. Hoekman
Eindredacteur: C.M. van Driel, e-mail: cmvdriel@solcon.nl, tel.: (0318) 701560
Website: www.kerkenisrael.nl
Contact deputaten Kerk en Israël: e-mail: info@kerkenisrael.nl
Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2, 3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH Veenendaal, tel.: (0318) 582350 fax (0318) 582351, e-mail: adressenbeheer@cgk.nl
Penningmeester: P.A.J. Pruijssers, e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl, tel.: (0416) 85 12 96, Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71, t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester, hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.

In Yad Vashem – een gedachtenis en naam in het hart van de Eeuwige – staat een sculptuur van Shlomo Selinger uit 1987. De in rood graniet uitgevoerde sculptuur staat symbool voor de onbekende rechtvaardigen onder de volken. Het waren mensen die hun leven riskeerden en zo naasten werden voor anderen. Een samenleving waarnaar Jonathan Sacks verwijst, had bij hen de hoogste prioriteit. <

Rien Vrijhof

Dostojevski en de Joden

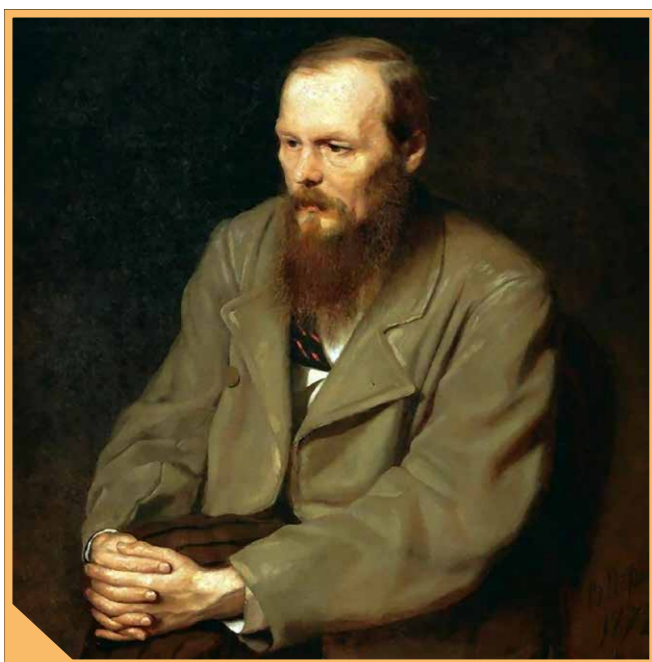
Wie is de man die in een brief schrijft: ik ben totaal geen vijand van de Joden en ben dat ook nooit geweest, terwijl hij in zijn beroemdste roman geen stelling neemt tegen het meest antisemitische verhaal dat er bestaat: dat Joden kinderen stelen en slachten voor Pesach?

Die man is Fjodor Michailjovitsj Dostojevski over wie we ongetwijfeld dit jaar veel zullen horen, want 200 jaar geleden werd deze beroemde Russische schrijver in Moskou geboren. Zijn grote romans (*Misdaad en Straf*, *De Idioot*, *Duivels*, *De Broers Karamazov*) behoren tot de top van de wereldliteratuur.

Maar dat wil niet zeggen dat iedereen zijn schrijfstijl waardeert. Veel mensen leggen al na het lezen van een paar bladzijden zijn boeken aan de kant. Ze komen er niet door. Te veel namen, ellenlange dialogen, geen natuurbeschrijvingen, nauwelijks actie. Voor Dostojevski is dat geen probleem, want het draait in zijn romans om mensen en hun religieuze en politieke ideeën, om mensen met hun dromen en driften. Wie vanuit die invalshoek zijn grote werken leest wordt binnen gezogen in diepzinnige en koortsachtige werelden.

Een bewogen leven

Al vroeg weet Dostojevski dat hij schrijver wil worden. Hij verlaat de religieuze stad Moskou en gaat wonen in de op Europa georiënteerde stad Sint-Petersburg. Hij schrijft er de roman die hem de eerste roem bezorgt *Arme Mensen*. In

Dostojevski (1821-1881)

die titel klinkt al de bijnaam door die Dostojevski later zal krijgen: de auteur van de vernederden en vertrapten. In Sint-Petersburg raakt hij verzeild in vooruitstrevende, revolutionaire kringen, die verlichte ideeën aanhangen en die de lijfeigenschap (een vorm van slavernij) in Rusland sterk veroordelen. Het leidt ertoe dat hij wordt opgepakt en ter dood veroordeeld. Als hij op het executieterrein is aangekomen en de beul staat op het punt het vonnis te voltrekken, wordt hem op het nippertje gratie verleend. Het is een macabere grap van de tsaar. In plaats van de doodstraf wordt Dostojevski voor 10 jaar naar Siberië verbannen. In het strafkamp in Siberië ontmoet Dostojevski waarschijnlijk voor het eerst in zijn leven een Joodse man, die hij in zijn boek over de kampervaringen (*Aantekeningen uit het Dodenhuis*) deels serieus en deels lachwekkend beschrijft. In zijn jaren in Sint-Petersburg kan Dostojevski geen Joden hebben ontmoet, want de stad was voor hen verboden gebied.

Schrijven over Joden

Als Dostojevski nog maar pas in Sint-Petersburg is, vertelt hij zijn broer dat hij een verhaal aan het schrijven is met de titel *Jood Jankel*. Het manuscript is nooit boven tafel gekomen, maar met dit verhaal wil Dostojevski naam maken. In een verhaal over Joden kon je je - vooral komisch - uitleven als schrijver. Poeskin deed het in *Ridder Schraalhans*, Gogol in *Taras Bulba*, Toergenjev in *De Jood*. Joden werden op de hak genomen, waarbij één item telkens naar voren kwam: geldgierigheid. Zo vaak als Dostojevski later in zijn romans het woord Jood gebruikt (ook als het over niet-Joden gaat) spreekt hij over woekeraars, pandjesbazen, profiteurs, drankverkopers.

Alledaags antisemitisme

De manier waarop Dostojevski en anderen het woord Jood gebruiken laat zien dat in Rusland onbeschaamd antisemitisme heerste. Men kende die term toen nog niet, maar men verachtte Joden. Er heerste een alledaags terloops antisemitisme. Jood als scheldwoord.

Een voorbeeld uit de roman *De Jongeling*. Wanneer de jongeling, die geen Jood is, op een veiling iets heeft gekocht, ontmoet hij iemand die het van hem wil overkopen. Hij

vraagt een hoge prijs, die de man niet wil betalen. Dan volgt de zin: de man 'keek mij met uitpuilende ogen aan; ik was goed gekleed: ik had niets van een jood of een opkoper.' Zo ziet alledaags antisemitisme eruit. Het is een stereotiep gebruik van het woord Jood; altijd met een negatieve lading.

De Joodse kwestie

Naast romans schreef Dostojevski ook talloze opiniërende artikelen en brieven. Dat is minder bekend, maar hij zat boven op het nieuws; vooral het nieuws uit de wereld van misdaad en rechtspraak. In de Nederlandse bundel *Dagboek van een schrijver* zijn veel van zijn artikelen te lezen. Een aantal gaat over zijn ervaringen met en visie op Joden. In de 19^e eeuw begon ook in Rusland 'de Joodse kwestie' te spelen. Hoe moest je Joden zien in je samenleving: hoorden ze erbij of waren ze vreemdelingen? Dostojevski mengde zich in dat debat.

Ideologische antisemitisme

In dat debat blijkt dat Dostojevski na terugkeer uit Siberië steeds meer overtuigd is geraakt van de unieke christelijke positie van het Russische volk. Het Russische volk is het Christus-volk. In de Russische ziel leeft het ware mens-zijn. Het verdorven Europa gaat ten onder aan Godloosheid, terwijl het tsaristische, orthodoxe Rusland het volk wordt waarin God zich in Christus heilrijk voor heel de wereld laat kennen. De Russen hebben de positie van het Joodse volk overgenomen. Ze zijn het nieuwe Israël.

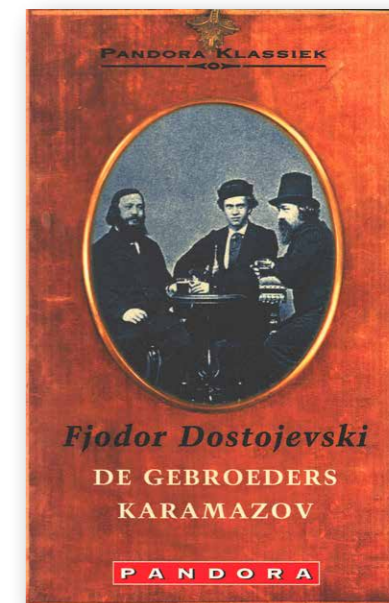
Zo groeit naast zijn visie op de Joden als woekeraars die

Hij zag schoonheid in sloebers en hoeren. Helaas kon hij niet zo naar Joden kijken.

met hun geld de Russische maatschappij willen domineren de overtuiging dat de Joden het bestaan van het Russische volk in de kern bedreigen. Van Joden als privé personen kan Dostojevski zeggen: ik haat ze niet; ik draag hen christelijke liefde toe. Maar als maatschappelijke personen gaat hij de Joden steeds meer zien als 'een vijfde kolonne', als een 'Staat in de Staat', zelfs als de personificatie van de Antichrist. Zijn antisemitisme krijgt een ideologische basis. Door zijn visie op de samenleving heeft hij er belang bij de Joden, die vasthouden aan hun eigen identiteit, zwart te maken en hun bestaan in Rusland ter discussie te stellen.

Als Luther

Opmerkelijk dat we bij latere Dostojevski dezelfde anti-Joodse houding aantreffen als bij de reformator Maarten

Luther op zijn oude dag. Van beiden kun je zeggen dat ze indrukwekkende gedachten hebben gepresenteerd. Dostojevski in zijn romans, Maarten Luther in zijn christelijke leer van Gods genade. Maar zoals Luther een giftig boekje schreef over de Joden en hun leugens, zo weerspreekt Dostojevski in *De broers Karamazov* niet de giftige mythe dat Joden kinderen stelen en slachten en hun bloed gebruiken op Pesach. Het zijn grote geesten met helaas ook grote missers.

Blinde vlek

Velen in Rusland eerden Dostojevski tijdens zijn leven, omdat hij schreef over vernederde en vertrapte mensen. Hij had oog voor hun noden. Hij zag schoonheid in sloebers, hoeren, krotbewoners. Onder hun bruut, dwaas en onzedelijk gedrag ontdekte hij menselijkheid en zelfs vaak edele motieven. Helaas kon hij niet zo naar Joden kijken. Hij had geen enkel oog voor hun achtergrond. In een boeiende correspondentie vraagt een Joodse man, die hem zeer waardeert: waarom bent u voor Joden, die bijna allemaal straatarm zijn, vergeten schrijver te zijn van vernederden en vertrapten?

Waakzaamheid

Dostojevski laat ons zien dat er een alledaags antisemitisme en een ideologisch antisemitisme is. Er is een antisemitisme in het dagelijks spraakgebruik, banaal en verwerpelijk, al zeggen mensen dat ze het niet slecht bedoelen. Er is ook een dieper liggend antisemitisme dat naar voren komt in misleidende verhalen over de Joodse macht en wereldheerschappij. Het is complotdenken. Ook in onze tijd duiken zulke theorieën op. Het is nodig waakzaam te zijn en in het oog te houden welke belangen mensen met hun ideeën nastreven. «

Ds. M.W. Vrijhof is voorzitter van het deputaatschap Kerk en Israël

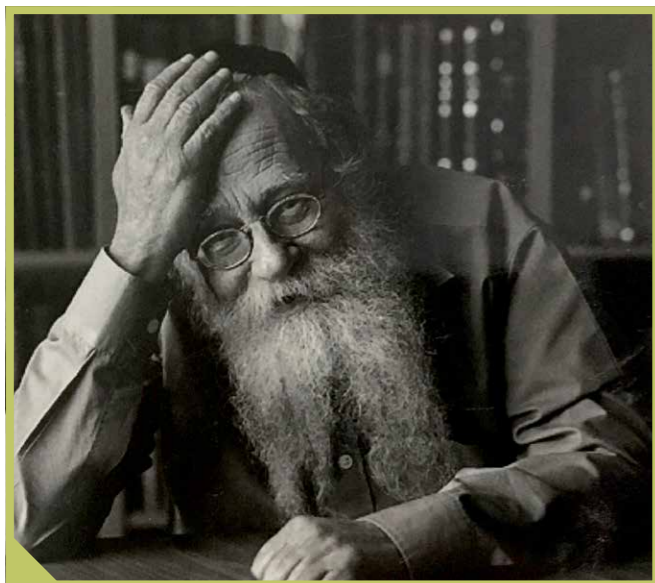

Albert Groothedde

Rabbin als bruggenbouwer: Adin Steinsaltz

De Nederlandse kranten zwegen erover; in Israël was het groot nieuws: op 7 augustus stierf rabbijn Adin Even-Israel Steinsaltz op 83-jarige leeftijd. *Time Magazine* typeerde hem ooit als een 'once-in-a-millennium scholar'.

Dit voorjaar studeerde ik enkele maanden aan het Schechter Instituut in Jeruzalem. Dit is een conservatief-Joodse instelling waar mannen (en vrouwen) worden opgeleid tot rabbijn. Aan het instituut volgde ik onder meer enkele cursussen over Joodse Bijbeluitleg. Tijdens het studietraject bleek al snel dat zelfs op dit vrij open instituut vooral wordt geput uit de eigen traditie. Zo werden in een college over Jesaja 11 christelijke interpretaties volledig genegeerd. Treffend was juist daarom de opmerking van een medestudent: 'Het lijkt wel dat het in deze verzen gaat over iemand die én God én mens is.' Binnen het Jodendom bestaat er over het algemeen weinig belangstelling voor de christelijke uitleg van het Oude Testament - en we weten allemaal waarom. Andersom geldt overigens hetzelfde. Het bestuderen van de Bijbel lijkt vooral plaats te vinden binnen de bandbreedte van de eigen traditie. Er zijn allerlei, soms uiterst valide, argumenten aan te dragen die verklaren waarom er van wederzijdse kruisbestuiving niet of nauwelijks sprake is. Het bestaan van een taalkloof - veel Joods-exegetische werken zijn in het Hebreeuws geschreven - zal een van deze redenen zijn. Uitgerekend deze hobbel heeft rabbijn Adin Even-Israel Steinsaltz geslecht.

Steinsaltz

Bekering

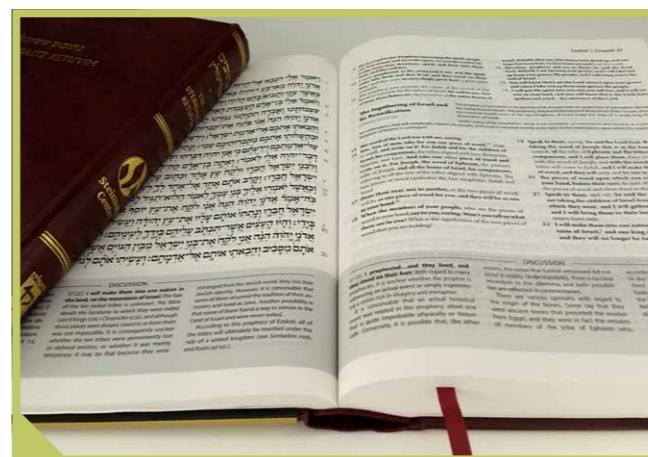
Het lag bepaald niet in de lijn der verwachting dat de jonge Adin Steinsaltz (hij breidde zijn naam later uit met 'Even-Israel') ooit vergeleken zou worden met een Joodse grootheid als Rashi of zelfs zou worden getypeerd als een 'once-in-a-millennium scholar'. Zijn ouders waren weliswaar Joods, maar niet bepaald religieus. Adin werd geboren in 1937. Aanvankelijk ging hij in het spoor van zijn ouders. Als tiener bekeerde hij zich echter tot het orthodoxe Jodendom. Na enkele mislukte projecten - zo probeerde hij een chassidische leefgemeenschap op te richten in de Negev - wijdde Adin zich in 1965 op 27-jarige aan een gigantische klus: het vertalen en commentariëren van de complete Babylonische Talmoed in het modern-Hebreeuws.

Talmoed

De Babylonische Talmoed geldt naast de Tenach (het Oude Testament) als de belangrijkste bron van het Jodendom. Dit omvangrijke, 1500 jaar oude geschrift bundelt een aanzienlijk deel van de Joodse mondelinge traditie. Maar liefst 45 jaar werkte Adin stug door aan de vertaling en zijn commentaar. Doorgaans studeerde en schreef hij 17 uur per dag. Hij voltooide het levenswerk in 2010. Toen hem eens gevraagd werd naar zijn inzet en uithoudingsvermogen, zei hij: 'Het lijkt me voor een mens en de mensheid beter niet te veel na te denken over problemen, maar vooral te geloven in mogelijkheden.' Het resultaat mag er zijn. De zogeheten "Steinsaltz-Talmoed" telt in totaal 41 kloeke delen. Naast een vertaling en commentaar voorzag Steinsaltz ook alle 2,5 miljoen Hebreeuwse en Aramese woorden van de Talmoed van de juiste klinkertekens.

Kritiek

Met de modern-Hebreeuwse vertaling van de complete Talmoed bewijst Steinsaltz de Joodse gemeenschap een grote dienst. Dit voor het jodendom fundamentele geschrift is opeens voor het grote publiek toegankelijk. Kritiek kwam er echter ook. Sommige rabbijnen - vooral uit chassidische hoek - betreuren het dat de verheven taal van de Talmoed geweld is aangedaan. Ook zou Steinsaltz' werk de studiezijn van jesjiva-studenten negatief beïnvloeden.

Bijbelverklaring van Steinsaltz

Zij deden de vertaling in de ban. De kritiek wordt echter overstemd door de vele positieve reacties op de megaklus. Steinsaltz zelf bleef ook vast geloven in de waarde van het project. Volgens hem hoeven de studenten door de vertaling niet meer onnodig lang te worstelen met allerlei taalkundige moeilijkheden, maar kunnen ze zich richten op de inhoud van Talmoed.

Met zijn vertaling heeft Steinsaltz niet alleen het Jodendom een dienst bewezen. Zijn commentaar op de Talmoed is namelijk ook vertaald in het Engels, Frans en Russisch. Hierdoor is de Talmoed én een helder commentaar hierop ook toegankelijk geworden voor bijvoorbeeld christenen die het Hebreeuws onvoldoende beheersen.

Messiaanse interpretatie

De studiezijn van Steinsaltz beperkte zich trouwens niet tot de Talmoed. Hij schreef tal van andere boeken; totaal ongeveer zestig. Interessant is ook zijn Bijbelcommentaar. Steinsaltz heeft de complete Tenach (het Oude Testament) commentariëerd. Dit commentaar is ook in het Engels uitgegeven (incl. Hebreeuwse Bijbeltekst en vertaling) en bestaat uit drie stevige delen. Opvallend is dat Steinsaltz zich in het commentaar een enkele keer expliciet verhoudt tot het christendom. Zelfs de mogelijkheid van een messiaanse lezing van Jesaja 53 laat hij open. Ten slotte, het kan Nederlandse christenen inspireren om bij het lezen en bestuderen van de Bijbel eens verder te kijken dan de eigen traditie - zonder daarbij het waardevolle van onze gereformeerde traditie los te laten! De commentaren van rabbijn Steinsaltz op de Talmoed en de Tenach kunnen daarbij van dienst zijn. «

Drs. A. Groothedde werkt voor het Centrum voor Israël Studies in Jeruzalem.

De theoloog en schrijver Andries Knevel is als radio- en televisiepresentator werkzaam bij de Evangelische Omroep

Abraham-akkoorden

Ik heb de ontwikkelingen vergeleken met de val van de Muur in 1989. Misschien is dat wat over de top, maar de recente ontwikkelingen rond de plek van Israël in het Midden-Oosten hebben toch wel iets van een paradigma-wisseling.

Praktisch iedere dag krijg ik in mijn *time line* fascinerende berichten over de uitwerking van het aangaan van relaties van Israël, met staten als Bahrein, Dubai en Abu Dhabi. Van onderling vliegverkeer, met de doelstelling om wederzijds duizenden toeristen naar elkaars land te vervoeren, tot Israëlische groenten en fruit in de Arabische winkels met de nadrukkelijke sticker dat de producten uit Israël komen. Als ik de internationale pers goed begrijp, was dit nog maar het begin. Soedan en Marokko zijn gevolgd. Oman en Mauritanië worden genoemd, en Netanyahu heeft Saoedi-Arabië bezocht.

Zoals ik in 1989 met grote ogen de ontwikkelingen in Oost-Europa volgde, zo doe ik dat nu met de ontwikkelingen in het Midden-Oosten.

En ach, ik weet het wel. Eigenbelang speelt de hoofdrol. Er heerst angst voor Iran, en dan ga je als land je schurken tegen je oude, in militair opzicht, machtige vijand. En de landen waarmee Israël nu relaties is aangegaan, of dat gaat doen, zijn bepaald geen voorbeelden van democratisch geregeerde staten, om maar te zwijgen over de mensenrechten.

Gaan Bijbelse profetieën in vervulling? Dat is me allemaal te groots. Het gaat hier meer om Realpolitiek, met soms een ruige rand.

Het valt me zelfs op dat ik de laatste weken weer "profetieën" lees waarbij het oude Gog en Magog, in combinatie met Ethiopië ten tonele worden gevoerd, in een voor Israël bedreigende positie.

Kortom. Van Johannes de Heer leerden we dat we de krant naast de Bijbel mogen lezen, met name wanneer het Israël betreft. Dat doe ik ook. Maar een theologische duiding vind ik veel te lastig. Voorlopig ben ik al lang blij als ik in de krant over voor Israël positief nieuws lees. «

Andries Knevel

The Last March, bronzen beeld van Natan Yaakov Rapoport bij Yad Vashem

samen luisteren

'Zij hebben mij dikwijls benauwd van mijn jeugd af, zegge nu Israël. Zij hebben mij dikwijls van mijn jeugd af benauwd; evenwel hebben zij mij niet overmocht.'
(Psalm 129, 1-2, Statenvertaling)

C.P. de Boer

Hij het touw waarmee Israël de ploeg van verdrukking, leed en onheil trok (4^b). Daarmee verdelgde Hij de ploegers en bevrijdde Hij Israël uit de slavernij (vgl. Ex. 20,1; Jes. 40,2 en 48,20). God handhaafde Zijn recht, Hij is rechtvaardig (4^a). Alleen omwille van Gods verkiezing blijft Israël bestaan. Alleen deze verkiezing roept deze zinloze razernij tegen Gods volk op. Men haat Israël om zijn God.

Israëls vijanden haten het volk om zijn God

Vers 5-8: beschaamd gemaakt

Israëls onderdrukkers haten Sion. Hun haat is niet uitsluitend etnisch bepaald, maar vooral religieus. Vanwege hun haat van Sion en de God van Sion haten deze onderdrukkers de kinderen van Sion. Zij haten Sion en Israël om Zijn God (vgl. Ps. 2). Deze haat is geen verleden tijd, maar hoogst actueel! Om die reden klinkt ook vandaag het gebed om Gods ingrijpen (5-6). Dit gebed wordt niet alleen gebeden door Israël, maar ook door christenen van niet-Joodse komaf die door God in Israël zijn ingelijfd. Met het Joodse volk bidden zij om de ondergang van deze vijanden, die door hun verbondenheid met Israël ook hun vijanden geworden zijn.

Men bidt of 'God hen beschaamd wil maken en achterwaarts drijven.' Deze twee oudtestamentische uitdrukkingen bedoelen een totale afgang en nederlaag van een leger (vgl. 2 Kon. 19,26 en Jes. 37,27). Deze smadelijke aftocht is te vergelijken met gras op de daken dat door de schroeiende zon is verdord (6-7). Niemand weet wie het eens daar gezaaid heeft, niemand heeft er baat bij (vgl. Ps. 1,4). Het groeit om te verdorren en beslaat dus nutteloos de aarde (vgl. o.a. Ps. 103,15 en Jes. 37,27 en 40,6-8).

Zelfvernietiging - zegen

Het ploegen van Israël door zijn vijanden (3) leidt niet tot de oogst (ondergang van het volk), maar tot zelfvernietiging van hen die Sion haten (5-7). In hun onder-

gang voltrekt Israëls God Zijn vloek over hen die Sion haten. Wanneer Hij deze 'oogst' binnenhaalt, klinkt niet de vreugdegroet van de maaiers over de akkers wanneer hun meester op bezoek komt (8; vgl. Ruth 2,4), maar blijft het beangstigend doodstil. Tegenover dit godsoordeel staat Gods zegen voor Zijn volk. Deze tegenstelling tussen vloek en zegen wordt extra onderstreept met het herhalen van nagenoeg dezelfde woorden ('wij zegenen ulieden in den Naam des HEEREN'). Maar nu worden deze woorden in de tempel op Sion door de priesters uitgesproken over (Num. 6,24-28) of Israël toegezongen (Ps. 118,26^b). «

Ds. C.P. de Boer is chr. geref. predikant in Sliedrecht en deputaat Kerk en Israël.

Israëls lijden en Israëls Bevrijder

Psalm 129 is een van de liederen Hammaäloth. Het woord Hammaäloth is in het Oude Testament een theologisch begrip. Op alle plaatsen bedoelt dit begrip de terugkeer uit de ballingschap naar Sion. De bundel Hammaäloth (Ps. 120-134) bezingt vanuit verschillende invalshoeken de terugkeer van Israël tot Sion. Deze bundel geeft verschillende aanzetten tot de verwachting dat God Zijn volk in de toekomst terugbrengt naar het beloofde land.

Psalm 129 gaat in op de oorzaak van het lijden van het Joodse volk de eeuwen door. In deze psalm bidt Israël (vgl. Ps. 124). Opvallend in deze psalm is het ontbreken van een aanspraak. Israël verhaalt haar geschiedenis, bidt indirect tot God en belijdt Gods oordeel over de goddelozen. Maar het volk spreekt God niet rechtstreeks aan. De psalm bestaat uit twee delen.

Vers 1-4: geploegd

De eerste verzen vatten Israëls geschiedenis van ontstellend veel leed kernachtig samen (1-2). Het woord 'dikwijls' heeft in deze context twee betekenissen. Het woord betekent allereerst langdurig, daarnaast zwaar. Het leed dat Israël is aangedaan, is van alle tijden en onvergelijkbaar zwaar. Vanaf de geboorte van het volk in Egypte (vgl.

Jer. 2,2 en 3,35; Ez. 23,3 en Hos. 2,14 en 11,1) tot op de dag van vandaag wordt Israël gehaat. Het ontbreken van concrete namen tekent de aard van deze onverdraagzaamheid. In de loop van de geschiedenis is het volk door wie ook maar gehaat, verjaagd, geplunderd, verkracht en vermoord. Altijd en van alle kanten is het Joodse volk door vijanden verdrukt (vgl. Ps. 120,6 en Ps. 123,4). Deze verdrukking wordt vergeleken met een ploeg die een rug opgereten heeft (3; vgl. Jes. 1,5-6). De combinatie van deze drie beelden (ploeg, rug en openrijen) typeert het zware ('ploeg') en langdurige ('zij hebben hun voren lang getogen') lijden dat Israël collectief alsook individueel ('mijn rug') van alle kanten ('ploegers') ondervonden heeft. Het beeld van een ploeg refereert aan een wrede praktijk in de wereld van het Oude Nabije

Oosten om slaven in plaats van runderen in de brandende zon de ploeg over de akkers te laten trekken. Dit slopende slavenwerk was vooral bedoeld om krijgsgevangenen langzaam te vermoorden, veel minder om de akkers te bewerken.

Het is alsof de geschiedenis zich tot in de moderne tijd toe herhaalt! Zo is Israël meer dan eens in de geschiedenis geknecht, vernederd, uitgebuit en vermoord. Het beeld van een ploeg verwijst ook naar de verwoesting van Jeruzalem (vgl. Jer. 26,18 en Micha 3,12). Toch hebben al deze martelingen, moordpartijen, pogroms, razzia's, executies, concentratiekampen en gaskamers Israël niet verdelgd ('zij hebben niet overmocht'), omdat de rechtvaardige God ingreep (4). Hij heeft 'de touwen van de goddelozen afgehouden'. Met een slag doorkliefde

Gespreksvragen:

- Ps. 129 is een psalm die 'gelaagd' gelezen wil worden.
 - Allereerst is dit een psalm van Israël in de oudtestamentische periode. Wat verwoordt het joodse volk uit deze tijd in dit gebed? Hoe verhoudt dit gebed zich tot de oorspronkelijke betekenis van het opschrift ('terugkeer')?
 - Wat is de betekenis van deze psalm binnen de bundel Hammaäloth?
 - Hoe wil deze psalm gelezen worden tegen de achtergrond van het Nieuwe Testament?
 - Hoe mag ik vandaag deze psalm lezen?
- Waarom haten de volkeren Israël vanwege Gods verkiezing van dit volk (vgl. Deut. 32,8-10)?
- Hoe komt het dat het antisemitisme ('jodenhaat') juist zo sterk in het zgn. christelijke Europa tot op de dag van vandaag leeft en dit verschrikkelijke gedachtegoed via dit werelddeel naar de Verenigde Staten en de Arabische volkeren is geïmporteerd?
- In de uitleg staat de zin: 'Met het joodse volk bidden zij om de ondergang van deze vijanden, die door hun verbondenheid met Israël ook hun vijanden geworden zijn.' Mag je wel bidden om Gods wraak? God is toch een God van liefde?
- Is Ps. 129 niet gedateerd? Behoort deze psalm niet tot de oudtestamentische periode? Wanneer deze psalm voor vandaag een boodschap heeft, hoe luidt deze boodschap dan?

Joan Bonhof

Kees van den Boogert

De farao overleefd...

"We hebben de farao overleefd, dus we zullen corona ook wel overleven..." Yad Elie, een organisatie die onder andere schoolmaaltijden verzorgt voor sociaal kwetsbare Joodse en Palestijnse kinderen, kiest er bewust voor om niet bij de pakken neer te gaan zitten tijdens de lockdowns. Figuurlijk niet, maar letterlijk ook niet...

Vergist u zich niet: de Covid-19 maatregelen in Israël hakten en hakken er steviger in dan in Nederland. Iedereen mocht zowel in de eerste als de tweede lockdown nauwelijks van huis af. Scholen waren dicht voor langere periodes. Alleen noodzakelijke winkels waren open. 25 procent van de mensen raakte hun baan kwijt en daardoor hun inkomen. En de (beperkte) compensatie van de Israëlische overheid laat soms nog op zich wachten...

Dubbel probleem

Onzekerheid troef bij Yad Elie. Donateurs zien hun eigen inkomsten teruglopen en houden de hand op de knip. De scholen zijn dicht. Yad Elie ziet zich met een dubbel probleem geconfronteerd: de kinderen uit arme Joodse en Palestijnse gezinnen die via hen op school een maaltijd krijgen, zitten verplicht thuis. En: Yad Elie heeft niet meer genoeg inkomsten om de eigen vaste lasten te dragen en de maaltijden aan te schaffen...

De keuze is snel gemaakt. De betaalde coördinator kiest er voor om met onbetaald verlof te gaan, en dankzij onder andere noodhulp uit Nederland zijn er zo in ieder geval middelen om maaltijden te kopen. Maar hoe komen deze maaltijden bij de kinderen?

Over etnische grenzen heen

De situatie vraagt om een andere aanpak. Als de kinderen niet meer naar school komen, moet het voedsel naar de kinderen toe. Een aantal mooie nieuwe samenwerkingen kwam tot stand. Een aantal voorbeelden.

Vrijwilligers van een Joodse school, Hartman Yeshiva, hielpen wekelijks

om maaltijden klaar te maken én uit te delen onder arme Palestijnse gezinnen. Bruggen bouwen over etnische grenzen heen. Zelfs in tijden van lockdown werkt Yad Elie aan haar dubbele roeping: armoede bestrijden en zorg verlenen over Joods-Palestijnse grenzen heen. Samen met de Food Rescuers is Yad Elie groente en fruit gaan uitdelen. De Food Rescuers heeft wel iets weg van "onze" voedselbank. Overtollig fruit en groente uit de (groot)handel wordt verzameld en uitgedeeld onder behoeftigen. Ook kinderen uit gezinnen van immigranten worden niet vergeten. In Israël wonen naast Joodse immigranten ook Afrikaanse vluchtelingen, die via de Sinaï zijn bin-

nengekomen. Omdat Israël de handen vol heeft aan het opvangen van Joodse immigranten van waar ook ter wereld, moeten deze vluchtelingen zichzelf financieel bedruipen. En het type baan dat deze vluchtelingen - mede door hun status - hebben, valt als eerste weg in coronatijden. Deze immigranten en hun kinderen lijden in sterke mate door de coronacrisis. Yad Elie is gelukkig in staat om voor een aantal van deze gezinnen een bijdrage in natura te geven.

Ik las ergens: "Een crisis (als corona) kan twee dingen met je doen: óf het verlamt je, óf het brengt je in actie". Bijzonder om de energie te zien waarmee Yad Elie doorgaat met haar missie. Ook in coronatijd!

Daad

Mede door gulle gevers heeft het CIS (in samenwerking met GZB en deputaten Diakonaat) het afgelopen jaar naast Yad Elie kunnen staan. En dat willen we blijven doen. Liefde voor Israël (en ook voor de Palestijnen) kan namelijk niet zonder de daad.

Gelukkig kruipt Israël uit de tweede lockdown. Maar net zoals in Nederland, is de coronacrisis zeker nog niet voorbij. Uw gebed en financiële hulp wordt dan ook op prijs gesteld. «

Ds. J.H. Bonhof is directeur van het CIS.

Doneren kan op het gezamenlijke rekeningnummer NL56 RABO 0353 8986 00 o.v.v. Noodhulp Israël of via de website www.noodhulpisrael.nl. Alvast hartelijk dank!

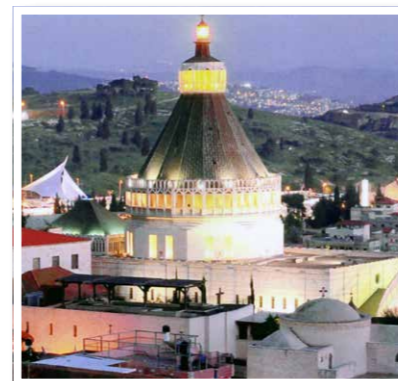
ISRAËL - Reis door het Heilige Land

In een nieuw fotoboek reis je mee door het land van melk en honing. Het nodigt uit om het land te bezoeken, want de foto's laten de diversiteit van het land van de Bijbel in volle pracht zien.

Het toont de grote wereldgodsdiensten. Ze worden zichtbaar in Joden in gebed bij de Westelijke muur of in synagogen,

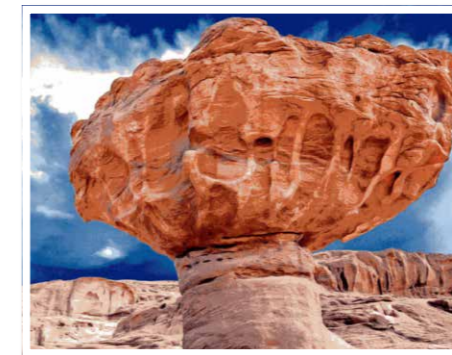
in islamieten die op vrijdag de Rotskoepel bezoeken, in christenen die samekomen in een van de talloze kerken, zoals de Annunciatiekerk in Nazareth.

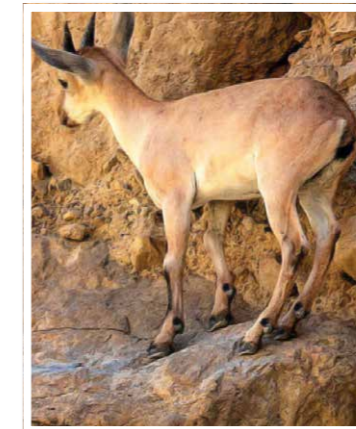
Oogstrelend is de natuur. De vruchtbare gebieden in Galilea bij de bronnen van de Jordaan

en in de kuststeek worden afgewisseld door rotsachtige woestijnen.

Steenbokken springen van rots op rots.

De Romeinse bezetting uit de tijd van Jezus is zichtbaar in een stad als Caesarea waar Pontius Pilatus heeft gewoond. De stad heeft een indrukwekkend amfiteater.

Het volk Israël heeft veel te lijden gehad onder vijandige overheersing. Van het verzet daartegen is Massada het symbool. «

N.a.v. Jutta M. Ingela & Andrea Lammert, *Israël - reis door het heilige land* Uitgeverij KokBoekencentrum, Utrecht 2020

Kees van Atten

De Openbaring van Johannes en Israël

Onlangs verscheen een nieuw boek over het laatste Bijbelboek. Het is van de hand van Peter Scheele, publicist en cursustrainer. Een opmerkelijke publicatie: Israël speelt er een prominente rol in.

Scheele ziet Israël heel vaak terug in teksten uit Openbaring. Hierbij een aantal voorbeelden: Israël ziet hij in: de vrouw uit Openb. 12:1, de twaalf sterren uit Openb. 12, de aarde uit 12:12, 'tijd, tijden en een halve tijd' in 7:23, de vier paarden uit hfdst. 6, de maan uit 6:12, de drie derde delen van de aarde uit hfdst. 8, en in zon, maan en sterren in 8:12. Hij stelt in een interview dat hij het in een paar minuten kan uitleggen. Dat mocht mij niet overkomen. Integendeel, na langdurige lezing van zijn boek en bestudering van het schema op blz. 64 stapelden zich de vragen op.

Blijvende aanbidding

Ik richt me op een paar belangrijke lijnen in Scheele's boek over Openb. 11. We lezen in de Bijbel dat Openb. 11 begint met het meten van de tempel Gods, maar de voorhof (bestemd voor de niet-Joden) moet niet gemeten worden. Die is aan de heidenen gegeven en 'zij zullen de heilige stad vertreden' (vs. 1-2). Niet-meten is dus: niet-bewaren, meten dan bewaren. Scheele ziet daar terecht een beeld in, maar stelt precies het omgekeerde: het meten is een indicatie dat die tempel wordt afgebroken (en er misschien een nieuwe (geestelijke) tempel gebouwd gaat worden? is zijn vraag), en de rol van Israël is tijdelijk voorbij. De buitenste voorhof (voor de niet-joden) die niet gemeten moet worden, die 'moet onaangetast blijven', want God gaat volgens Scheele voor een bepaalde tijd verder met de 'heidenen'.

Dat is een onbegrijpelijke uitleg van hfdst. 11. Vs. 1 is beeldspraak voor de

blijvende aanbidding van God door Zijn gemeente. Openb. 3: 12 spreekt ook over diezelfde tempel en de trouwe gelovige zal daarin een zuil zijn, beeldspraak voor het wonen in Gods eeuwig huis. Het er buiten laten en niet-meten van de voorhof is niet: onaangetast blijven, maar blijkt Openb. 11:2 de verwoesting van Jeruzalem. Het totale beeld in Openb. 11 wil zeggen: de ware dienst aan en aanbidding van God blijven ondanks alles doorgaan!

De twee getuigen

Scheele schrijft dat de twee getuigen ook Israël aanduiden. Na drie en een half jaar profeteren worden de twee profeten overwonnen en gedood, wat zou duiden op de Holocaust. De twee getuigen staan op, dat is 1948: de vestiging van de staat

Israël in één dag. Alleen de hemelvaart van Israël moet nog plaatsvinden, en dat zal niet al te lang meer duren! M.i. refereren de getuigen blijkens het woord 'kandelaren', in vs. 4 aan christenen en hun Licht (vgl. 1:20).

Geadresseerde gemeenten

Met alle respect voor Scheele's ijver, maar gaat het boek Openbaring voor het grootste deel over Israël? Ik sluit niet uit dat Israël er in voorkomt. Maar het boek is gericht 'aan de zeven gemeenten die in Asia zijn' (Openb. 1:4). Die zeven gemeenten zijn nagenoeg afwezig in het boek van Scheele. Dat acht ik fundamenteel onjuist. Elke goede uitleg zal daarmee dienen te beginnen.

Verder zal de totale context van Openbaring mee dienen te spreken, waarvoor de nieuwtestamenticus Klaus Berger een goede gids is. Dan zien we dat Openbaring gaat over de christelijke kerk midden in een absurde wereld op weg naar Gods grote toekomst. Scheele's boek is geen echte hulp bij die boodschap, en helpt evenmin in onze bezinning m.b.t. Israël.

Ds. C. van Atten is emeritus chr. geref. predikant en oud-deputaat Kerk en Israël

N.a.v. Peter Scheele, *De beelden van Openbaring*, Uitg. Scholten, Zwolle 2020, 517 blz.